

บทความพิเศษ

การใช้อัลตราซาวด์เพื่อวินิจฉัยอาการปวดไหล่

The Use of Ultrasound to Diagnose Shoulder Pain

วิญู กำเหนิดดี

ภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า

โรคปวดไหล่เป็น ปัญหาที่ พบได้บ่อยในเวชปฏิบัติ ประมาณร้อยละ 7-34 ของผู้ใหญ่ต้องเคยประสบปัญหานี้บ้างไม่มากก็น้อย¹ โรคปวดไหล่เป็นปัญหากระดูกและข้อลำดับสามที่ทำให้ผู้ป่วยต้องมาพบแพทย์ การวินิจฉัยโรคนี้เป็นความท้าทายของแพทย์เนื่องจากข้อไหล่เป็นโครงสร้างทางกายวิภาคศาสตร์ที่ซับซ้อน จึงมีพยาธิสภาพหลายแบบที่อาจก่อให้เกิดอาการปวดในลักษณะที่คล้ายกันได้ การตรวจหาพยาธิสภาพที่แท้จริงของข้อไหล่นั้นนอกจากต้องอาศัยความรู้และทักษะการตรวจร่างกาย ที่แม่นยำแล้ว ยังอาจต้องพึ่งพาเครื่องตรวจพิเศษเพื่อช่วยเพิ่มความแม่นยำในการวินิจฉัยด้วย เช่น เครื่องสร้างภาพด้วยสนามแม่เหล็กไฟฟ้า (MRI) ซึ่งแสดงภาพกายวิภาคศาสตร์ของข้อไหล่ได้ดีมาก แต่มีข้อด้อยคือ ค่าใช้จ่ายสูง ต้องใช้เวลานาน และไม่เหมาะกับผู้ป่วยที่กลัวที่แคบ หรือผู้ป่วยที่ใส่เครื่องกระตุ้นไฟฟ้าหัวใจ² อัลตราซาวด์เป็นเครื่องตรวจพิเศษที่สร้างภาพจากคลื่นเสียงความถี่สูง ข้อดีของอัลตราซาวด์คือเป็นเครื่องมือที่ใช้เวลาในการตรวจสั้น และมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่า MRI มาก

เริ่มมีการใช้อัลตราซาวด์ตรวจหารอยฉีกของเส้นเอ็นรอบหัวไหล่ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977³ แต่อัลตราซาวด์วินิจฉัยสำหรับโรคกระดูกและข้อ เพิ่งได้รับความนิยมแพร่หลายมากขึ้นในห้วงทศวรรษที่ผ่านมา⁴ เพราะสามารถแสดงภาพกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น ตลอดจนผิวกระดูกได้เป็นอย่างดี สำหรับสถานพยาบาลที่มีเครื่องอัลตราซาวด์ใช้ในระบอบี้อยู่แล้ว เช่น สูติรีเวช ทางเดินอาหาร ทางเดินปัสสาวะ ฯลฯ การใช้เครื่องมือนี้ช่วยวินิจฉัยโรคในระบบกระดูกและข้อจะเป็นการเพิ่มความคุ้มค่าของเครื่องมือนี้ยิ่งขึ้น

ต้องการสำเนาต้นฉบับติดต่อ พ.อ.วิญู กำเหนิดดี กองเวชศาสตร์ฟื้นฟู โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ถนนราชวิถี เขตราชเทวี กทม. 10400 โทรศัพท์ 084-099-1103 E-mail: wipoo.pcm@gmail.co

การให้กำเนิดภาพของอัลตราซาวด์

หัวทรานสดิวเซอร์จะปล่อยคลื่นเสียงความถี่สูงลงไปสู่เนื้อเยื่อเพื่อให้เกิดเสียงสะท้อนกลับมายังหัวทรานสดิวเซอร์ จากนั้นเครื่องจะทำการแปรสัญญาณเสียงที่สะท้อนกลับมาให้ปรากฏเป็นภาพ หากพลังงานเสียงที่สะท้อนกลับจากโครงสร้างใดมีปริมาณมาก โครงสร้างนั้นก็จะปรากฏเป็นภาพสีขาว เรียกว่า hyperechoic อันได้แก่ ผิวกระดูก ก้อนหินปูน เป็นต้น หากพลังงานเสียงสะท้อนกลับมีปริมาณน้อย วัตถุก็จะเห็นเป็นสีเทาเข้มขึ้นไปตามลำดับเรียกว่า hypoechoic ได้แก่ ไขมัน กล้ามเนื้อ เส้นประสาท เป็นต้น และถ้าวัตถุใดไม่สะท้อนพลังงานเสียงกลับไปยังหัวทรานสดิวเซอร์เลย ภาพของวัตถุนั้นจะปรากฏเป็นสีดำสนิท เรียกว่า anechoic ได้แก่ ช่องเหลว เป็นต้น การบรรยายภาพที่ปรากฏว่าเป็น hyperechoic หรือ hypoechoic นั้น นิยมเปรียบเทียบกับสีของกล้ามเนื้อที่ปรากฏอยู่ในหน้าจอดีด้วยกัน ถ้าโครงสร้างนั้นมีสีขาวหรือดำกว่าสีของกล้ามเนื้อ ก็จะเรียกว่า hyperechoic หรือ hypoechoic ตามลำดับ หรืออาจเปรียบเทียบกับสีของเนื้อเยื่อโดยรอบ ถ้าโครงสร้างที่สนใจมีสีขาวกว่าหรือดำกว่าเนื้อเยื่อรอบๆ จะถูกเรียกว่าเป็น hyperechoic หรือ hypoechoic ตามลำดับ นอกจากนี้การที่เครื่องจะแปลผลว่าโครงสร้างใดอยู่ห่างจากหัวทรานสดิวเซอร์ออกไปเท่าใดนั้น จะอาศัยการคำนวณจากระยะเวลาตั้งแต่ที่คลื่นเสียงถูกปล่อยออกไปจนสะท้อนกลับมายังหัวทรานสดิวเซอร์ ถ้าใช้เวลาน้อยหรือมาก เครื่องจะสร้างภาพให้โครงสร้างนั้นปรากฏอยู่ใกล้หรือไกลจากหัวทรานสดิวเซอร์ ตามลำดับ

พยาธิสภาพของข้อไหล่มองเห็นได้จากอัลตราซาวด์

Subacromial pain syndrome

คือ กลุ่มอาการปวดอันเนื่องมาจากพยาธิสภาพใต้ปุ่มกระดูก acromion อาการปวดมักสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวของข้อไหล่⁵

โรคในกลุ่มนี้ได้แก่

- Subdeltoid bursitis
- Rotator cuff tendinopathy/tear
- Rotator cuff calcific tendinitis
- Biceps tendonopathy

การตรวจร่างกายเพื่อวินิจฉัยโรคในกลุ่มนี้มีความแม่นยำไม่สูงนัก จากการตรวจร่างกายแบบจำเพาะ ซึ่งเป็นที่นิยมในการใช้ทดสอบพยาธิสภาพของเนื้อเยื่อบริเวณ subacromion ได้แก่

- 1) Hawkins-Kennedy
  - 2) Neer test
  - 3) Painful arch
- ทั้ง 3 ท่านี้เป็นการตรวจเพื่อกระตุ้นให้เกิดความเจ็บปวดจากการที่เส้นเอ็น supraspinatous ถูกกดเบียด
- 4) Empty can เป็นการตรวจเพื่อทดสอบกำลังกล้ามเนื้อ supraspinatous รวมถึงกระตุ้นให้เกิดความเจ็บปวดจากการดึงรั้งของเส้นเอ็น supraspinatous

และ 5) Resisted external rotation เป็นการตรวจเพื่อกระตุ้นให้เกิดความเจ็บปวดบริเวณ subacromion รวมถึงทดสอบกำลังกล้ามเนื้อ infraspinatous จากการศึกษาพบว่าหากทำการตรวจร่างกายแบบจำเพาะทั้ง 5 ท่านี้ แล้วพบผลบวก 3 ใน 5 จะมีความไวและความจำเพาะเพียงร้อยละ 75 และ 74 ตามลำดับเท่านั้น⁶ ยิ่งไปกว่านั้น การตรวจร่างกายไม่สามารถแยกพยาธิสภาพแต่ละชนิดออกจากกันได้อย่างชัดเจน ขณะที่อัลตราซาวด์สามารถแสดงรอยโรคเหล่านี้ได้ จึงเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์มากในการช่วยวินิจฉัยแยกโรคในกลุ่มนี้

Subdeltoid bursitis

Subdeltoid bursa เป็นโครงสร้างที่มีความหนาประมาณ 2 มิลลิเมตร ที่ผนังของ bursa จะมีชั้นไขมันบางๆ เห็นเป็นเส้น hyperechoic สองเส้น ขณะที่ภายใน bursa จะมีของเหลวซึ่งมักจะเห็นเป็น hypoechoic หรือ anechoic จากอัลตราซาวด์ โดยปกติ subdeltoid bursa ไม่ควรมีความหนาเกิน 2.7 มิลลิเมตร⁷ ถ้าหนาเกินกว่านี้ให้สงสัยว่าอาจมีการอักเสบ การหนาตัวของโครงสร้าง subdeltoid bursa อาจเกิด 1) การเพิ่มขึ้นของปริมาณของเหลวภายใน bursa และ 2) การหนาตัวของผนัง bursa

หากมีการเพิ่มขึ้นของของเหลวภายใน bursa จะเห็นภาพเป็น anechoic ภายในโครงสร้าง bursa (รูปที่ 1) หากภาพที่ปรากฏนี้สอดคล้องกับอาการและผลการตรวจร่างกายของแพทย์ ก็จะสามารถวินิจฉัยได้ว่าผู้ป่วยมีภาวะ “acute subdeltoid bursitis” ซึ่งมักตอบสนองดีต่อการฉีดสารสเตียรอยด์เฉพาะที่เข้าสู่ bursa ซึ่ง

แพทย์สามารถทำได้อย่างแม่นยำโดยใช้อัลตราซาวด์ช่วยนำทาง แต่หากเป็นส่วนผนัง bursa ที่มีการหนาตัวขึ้น ขณะที่ปริมาณของเหลวภายใน bursa ไม่ได้เพิ่มขึ้น ลักษณะนี้จะอ่านว่ามีภาวะ “chronic subdeltoid bursitis” ซึ่งอาจไม่ตอบสนองต่อการฉีดสเตียรอยด์เฉพาะที่

Rotator cuff tendinopathy/tear

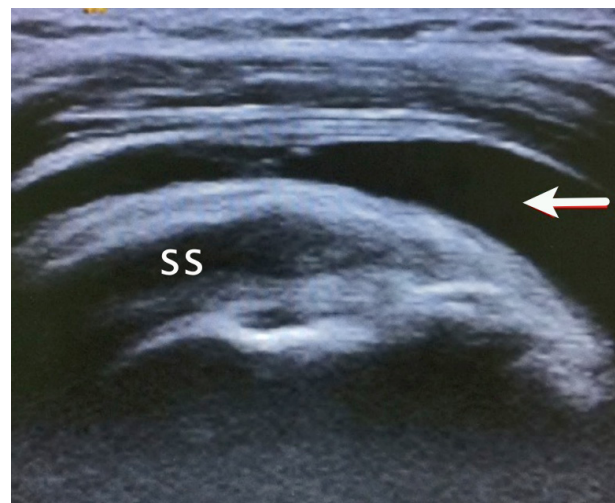
พยาธิสภาพของเส้นเอ็น rotator cuff มักทำให้ผู้ป่วยเกิดอาการปวดที่บริเวณด้านหน้า (anterior) หรือด้านนอก (lateral) ของต้นแขน แต่หากอาการปวดเลยข้อศอกเป็นต้นไปมักเกิดจากพยาธิสภาพของรากประสาทหรือร้าวแหประสาทเบรเคียล⁸ การกดเบียดเส้นเอ็น rotator cuff อาจเกิดขึ้นได้ 3 ตำแหน่ง ได้แก่ anterosuperior, anteromedial และ posterosuperior

การกดเบียดในตำแหน่ง anterosuperior

พบได้บ่อยที่สุด กรณีนี้เส้นเอ็น supraspinatous จะถูกกดเบียดโดยหัวกระดูก humerus และ acromial process ของ scapula และ/หรือ เส้นเอ็น coracoacromial มักเกิดขึ้นกับนักกีฬาประเภทที่ต้องเคลื่อนไหวข้อไหล่มากๆ เช่น การขว้าง หรือการใช้แร็คเก็ต

การกดเบียดในตำแหน่ง anteromedial

พบได้บ่อยรองลงมา กรณีนี้เส้นเอ็น subscapularis และ/หรือ biceps จะถูกกดเบียดกับ coracoid process ของกระดูก scapula ซึ่งมักเป็นผลจากการเคลื่อนไหวในทิศทาง internal rotation และ forward flexion ของข้อไหล่ ส่วนใหญ่เมื่อพบ

ลูกศร = ตำแหน่งของเหลวภายใน bursa ซึ่งมีปริมาณมากผิดปกติ
SS = เส้นเอ็น supraspinatous

รูปที่ 1. Acute subdeltoid bursitis

พยาธิสภาพของเส้นเอ็น subscapularis ก็มักจะพบพยาธิสภาพของเส้นเอ็น supraspinatous ร่วมด้วยเสมอ มีเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น ที่พบแต่เพียงพยาธิสภาพของ subscapularis โดยที่ supraspinatous ยังปกติ

การกดเบียดในตำแหน่ง posterosuperior

เป็นพยาธิสภาพที่พบได้น้อยมาก กรณีนี้เส้นเอ็น supraspinatous และ infraspinatous จะถูกกดเบียดกับขอบของ glenoid labrum มักเกิดจากการเคลื่อนไหวที่มีการกางข้อไหล่พร้อมๆ กับการหมุนในทิศทาง external rotation ได้แก่ การเงือก่อนจะขว้างของนักกีฬา พยาธิสภาพของเส้นเอ็น infraspinatous นี้ มักจะพบร่วมกับ supraspinatous ด้วยเสมอ

ความรุนแรงของการบาดเจ็บเส้นเอ็น rotator cuff แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่

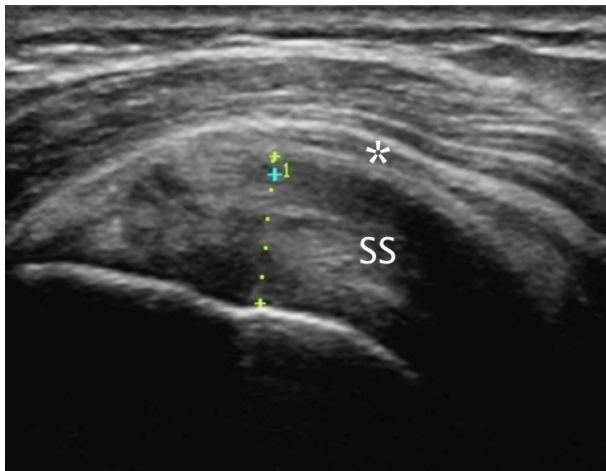
ระยะที่ 1 มีการอักเสบของ subacromial bursa โดยไม่พบรอยโรคภายในเนื้อเส้นเอ็นหรืออาจพบได้บ้างเล็กน้อย

ระยะที่ 2 เนื้อเส้นเอ็นหนาตัวขึ้น และเริ่มมีลักษณะของความเสื่อมปรากฏให้เห็น เรียกว่า rotator cuff tendinopathy (รูปที่ 2)

ระยะที่ 3 เนื้อเส้นเอ็นฉีกขาด

Rotator cuff tendinopathy

คือเส้นเอ็นที่เกิดรอยโรคแต่ยังไม่ถึงกับฉีกขาด จากภาพอัลตราซาวด์อาจเห็นเส้นเอ็นบวม กล่าวคือเห็นลักษณะ hypoecho-

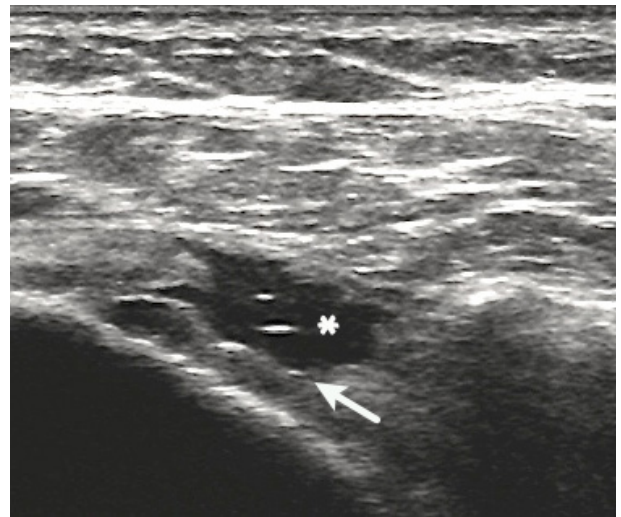
* Subdeltoid bursa, SS = เส้นเอ็น supraspinatous ที่มีความหนาผิดปกติ และมีหย่อม hypoechoic appearance แทรกอยู่ภายในเส้นไขปลาคา = แสดงขอบเขตความหนาของเส้นเอ็น supraspinatous จากด้านที่ติดกระดูกจนถึงด้านที่สัมผัสกับ bursa

รูปที่ 2. Supraspinatous tendinopathy

ic ร่วมกับมีการหนาตัวขึ้นของเส้นเอ็น (รูปที่ 2) หรืออาจเห็นว่าภายในเนื้อเส้นเอ็นมีสีดำแทรกตัวอยู่เป็นหย่อมๆ เรียกว่า heterogeneous hypoechoic โดยปกติเส้นเอ็น supraspinatous ไม่ควรมีความหนาเกิน 8 มิลลิเมตร หรือ หนากว่าข้างปกติเกิน 2.5 มิลลิเมตร ขณะที่เส้นเอ็น subscapularis ไม่ควรหนาเกิน 6.5 มิลลิเมตร⁷ เส้นเอ็นที่หนาเกินปกติจะบ่งชี้ว่ามีภาวะ tendinopathy รอยโรคในลักษณะนี้มักพบร่วมกับ chronic subdeltoid bursitis อย่างไรก็ตาม การพบรอยโรคของเส้นเอ็น rotator cuff ไม่ได้แปลว่าจำเป็นต้องเป็นสาเหตุของอาการเจ็บปวดเสมอไป แพทย์จึงควรพิจารณาความสอดคล้องระหว่างผลอัลตราซาวด์และข้อมูลจากการซักประวัติ และตรวจร่างกายเสมอ

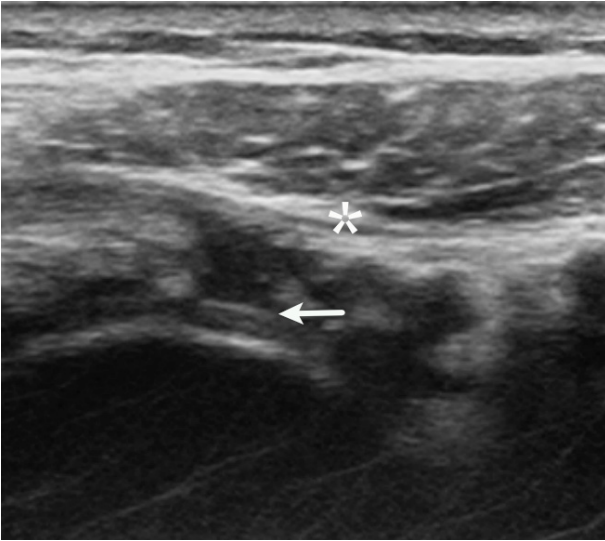
Rotator cuff tear

การฉีกขาดของเส้น rotator cuff มีความชุกประมาณร้อยละ 30⁸ และเกิดขึ้นกับเส้นเอ็น supraspinatous ได้บ่อยที่สุด หากรอยฉีกขาดทะลุจากจากผิวด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่ง จะเรียกว่า full-thickness tear (รูปที่ 3) หากรอยฉีกไม่ทะลุ จะเรียกว่า partial-thickness tear และหากรอยฉีกเกิดขึ้นอยู่ภายในเนื้อเส้นเอ็นโดยไม่ทะลุออกมาที่ผิวเส้นเอ็นด้านใดเลย จะเรียกว่า intra-substance tear ขนาดของรอยฉีกขาดถ้าน้อยกว่า 1 ซม. จะเรียกว่าขนาดเล็ก (small tear) ระหว่าง 1 ถึง 3 ซม. เรียกว่าขนาดใหญ่ (large tear) และถ้าใหญ่เกิน 3 ซม. ขึ้นไปจะเรียกว่าฉีกขาดรุนแรง (massive tear)¹⁰

* รอยแยกของเส้นเอ็น supraspinatous ที่มีช่องเหลวเข้าไปแทรกอยู่ภายใน จึงปรากฏเป็นภาพ anechoic appearance ลูกศร = แนวเส้น cartilage interface sign

รูปที่ 3. ภาพ full-thickness tear ของเส้นเอ็น supraspinatous

* ลักษณะที่กล้ำเนื้อ detoid หรือ bursa ย้อยลงมาในบริเวณรอยแยกของเส้นเอ็น supraspinatous เรียกว่า detoid herniation ช่วยยืนยันว่ามีการฉีกขาดของเส้นเอ็นจริง

ลูกศร = cartilage interface sign

รูปที่ 4. ภาพรอยแยกของเส้นเอ็น supraspinatous ร่วมกับลักษณะ detoid herniation

ในการวินิจฉัยการฉีกขาดของเส้นเอ็น rotator cuff จากภาพอัลตราซาวด์นั้น จำเป็นต้องวินิจฉัยแยกออกจากภาวะ tendinopathy เพราะพยาธิสภาพทั้งสองชนิดจะปรากฏภาพในอัลตราซาวด์เป็นหย่อม hypoechoic แทรกอยู่ภายในเนื้อเส้นเอ็นได้คล้ายคลึงกัน แต่ลักษณะพิเศษของรอยฉีกขาดในเส้นเอ็น supraspinatous จะปรากฏในอัลตราซาวด์ได้ดังนี้

1. รอยฉีกขาดด้านบน (bursal side tear) - หากเกิดการฉีกขาดที่ด้านบนของเส้นเอ็น supraspinatous จะวินิจฉัยได้ง่ายกว่าเพราะจะเห็นเส้นเอ็นเปลี่ยนรูปร่างจากรูปโค้งคล้ายปากนกเป็นลักษณะแบนลง หรือเป็นรอยเว้ากินเข้ามาในเส้นเอ็น เรียกว่า “detoid herniation” (รูปที่ 4)

2. รอยฉีกขาดด้านล่าง (articular side tear) จะพบได้บ่อยกว่าด้านบน (bursal side tear) และวินิจฉัยได้ยากกว่า ภาพอัลตราซาวด์จะเห็นเนื้อเส้นเอ็นถูกแทนที่ด้วยเนื้อ anechoic หรือ hypoechoic ซึ่งมักเป็นสีของน้ำไขข้อที่แทรกเข้ามาในรอยฉีกของเส้นเอ็น

3. รอยฉีกขาดตรงกลาง (intrasubstance tear) มักเกิดขึ้นที่บริเวณที่เส้นเอ็นยึดติดอยู่กับกระดูก มักเห็นเป็นรอยแยกแคบๆ ซึ่งมีของเหลวแทรกอยู่ภายใน จึงปรากฏเป็นภาพสี

hypoechoic แคบๆ ที่ส่วนปลายของเส้นเอ็น supraspinatous

4. Cartilage interface sign - ในกรณีที่เราเห็นเส้นเอ็น hyperechoic บางๆ ฅาบอยู่บนผิวกระดูกอ่อนของกระดูก humerus ซึ่งเรียกว่า “cartilage interface sign” นั้น แสดงว่าพื้นที่ hypoechoic เหนือกระดูกอ่อนนั้นคือของเหลว (รูปที่ 3 และ 4) จึงช่วยยืนยันว่าเกิดการฉีกขาดของเนื้อเส้นเอ็นจริง ไม่ใช่ tendinopathy

5. Cortex irregularity - ภาพพื้นผิวขรุขระของปุ่มกระดูก greater tuberosity ของ humerus พบได้เป็นปกติในผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามพบว่าเป็นลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับการฉีกขาดของเส้นเอ็น rotator cuff โดยมีความไวการตรวจร้อยละ 90 ดังนั้นหากพบว่าผิวกระดูก greater tuberosity มีลักษณะราบเรียบ ปราศจากรอยผิวกระดูกขรุขระใดๆ จะมีโอกาสค่อนข้างน้อยที่ผู้ป่วยจะมีการฉีกขาดของเส้นเอ็น rotator cuff¹¹

6. Naked head sign - หากเส้นเอ็น supraspinatous ขาดออกอย่างสมบูรณ์ (complete tear) จากปุ่มกระดูก greater tuberosity จะมองไม่เห็นชั้นของเส้นเอ็นปรากฏในอัลตราซาวด์เห็นเพียงกล้ำเนื้อ detoid คลุมอยู่บนหัวกระดูก humerus โดยตรง ลักษณะนี้เรียกว่า “naked head sign” เมื่อพบว่ามี การขาดอย่างสมบูรณ์ของเส้นเอ็น supraspinatous ให้ตรวจดูลักษณะของเส้นเอ็น infraspinatous เพราะอาจพบมีการฉีกขาดร่วมด้วยได้

7. Geysler sign - เป็นซีสต์ซึ่งเกิดขึ้นที่บริเวณข้อ acromioclavicular (ACJ) ภายใต้ง่ามจะเห็นเป็น hypoechoic เป็นพยาธิสภาพที่พบได้ไม่บ่อย แต่มักมีความสัมพันธ์กับการฉีกขาดของเส้นเอ็น rotator cuff เนื่องจากเมื่อมีเส้นเอ็นฉีกขาดอาจจะมีปริมาณของเหลวเกินในข้อ glenohumeral และใน subacromial bursa ทำให้ทันทันขึ้นมาสู่ ACJ จนเกิดเป็นซีสต์ขึ้น ดังนั้นเมื่อพบ Geysler sign ให้พยายามมองหารอยฉีกขาดของเส้นเอ็น rotator cuff เสมอ

ความแม่นยำของอัลตราซาวด์ในการวินิจฉัยการฉีกขาดของเส้นเอ็น rotator cuff แสดงในตารางที่ 1

การศึกษาแบบ meta-analysis พบว่าอัลตราซาวด์มีความแม่นยำใกล้เคียงกับ MRI ในการวินิจฉัยการฉีกขาดของเส้นเอ็น rotator cuff ดังนั้นจึงแนะนำให้ใช้ MRI เมื่อเห็นร่องรอยการฉีกขาดไม่ชัดเจนจากอัลตราซาวด์ หรือในกรณีที่ต้องการวัดขนาดของรอยฉีกให้ชัดเจนเพื่อประกอบการตัดสินใจผ่าตัด⁵

ตารางที่ 1. ความแม่นยำของอัลตราซาวด์ในการวินิจฉัยรอยโรคของ supraspinatous²⁰

	ความไว (%)	ความจำเพาะ (%)
Partial-thickness tear		
Ultrasound	67	94
MRI	64	92
Full-thickness tear		
Ultrasound	92	94
MRI	92	93
All tears		
Ultrasound	85	92
MRI	86	90

การเห็นว่ามีพยาธิสภาพของเอ็นรอบข้อไหล่จากอัลตราซาวด์ไม่ได้แปลว่าจะเป็นสาเหตุของอาการปวดเสมอไป พบว่ามีเพียงร้อยละ 30-40 ของผู้ที่มีเส้นเอ็น rotator cuff ฉีกขาดเท่านั้นที่มีอาการเจ็บปวด^{9,12} ภาวะเอ็นรอบข้อไหล่ฉีกขาดที่ไม่ก่ออาการเจ็บปวดได้นั้นพบได้บ่อยในผู้สูงอายุ³ มากกว่าร้อยละ 40 ของผู้ที่อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปมีความผิดปกติของ MRI ที่ข้อไหล่โดยที่ไม่มีอาการเจ็บปวดใด¹³

Calcific tendinitis

คือเส้นเอ็น rotator cuff ที่มีก้อนหินปูนแทรกอยู่ภายใน ซึ่งจะมองเห็นได้อย่างชัดเจนจากอัลตราซาวด์แม้จะเป็นเพียงก้อนเล็กๆ ก็ตาม ปัจจุบันเรายังไม่ทราบสรีระพยาธิวิทยาที่แน่ชัดของการเกิดก้อนหินปูนภายในเนื้อเส้นเอ็นนี้ แต่สันนิษฐานว่าอาจเป็นผลมาจากภาวะเส้นเอ็นขาดเลือดเป็นหย่อมๆ ก้อนหินปูนที่ก่อตัวขึ้นในเนื้อเส้นเอ็นนี้มี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) ก้อนทรงกลมรี โดยอาจจะเป็นเม็ดเล็กๆ หรือเป็นก้อนขนาดใหญ่ 2) เป็นแผ่นบางเหมือนเปลือกไข่ 3) เป็นแผ่นหนา หรือ 4) เป็นก้อนขีตัสที่มีโพรงอยู่ภายใน นอกจากนี้ก้อนหินปูนยังอาจมีคุณสมบัติในการสะท้อนเสียงที่แตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งตามคุณสมบัติข้อนี้ได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

Type I calcification: ก้อนหินปูนที่สะท้อนเสียงได้ดีมาก ทำให้เกือบไม่มีพลังงานเสียงผ่านทะลุหินปูนไปสู่พื้นที่ด้านหลังได้เลย จึงเกือบไม่มีพลังงานจากพื้นที่บริเวณนี้ที่สะท้อนกลับไปยังทรานสดิวเซอร์เลย ทำให้เกิดเป็นเงามืด hypoechoic ชัดเจนบริเวณใต้ก้อนหินปูน เรียกว่า “acoustic shadow”

Type II calcification: ก้อนหินปูนที่สะท้อนเสียงได้ไม่ดีนัก จึงปล่อยให้พลังงานบางส่วนทะลุผ่านไปยังพื้นที่หลังก้อนหินปูน

ได้บ้าง ทำให้ปรากฏเงา acoustic shadow เพียงบางส่วน และ

Type III calcification: ก้อนหินปูนที่ปล่อยให้พลังงานผ่านไปสู่พื้นที่ด้านหลังได้ดี จึงไม่ปรากฏเงา acoustic shadow บริเวณพื้นที่ใต้ก้อนหินปูนเลย

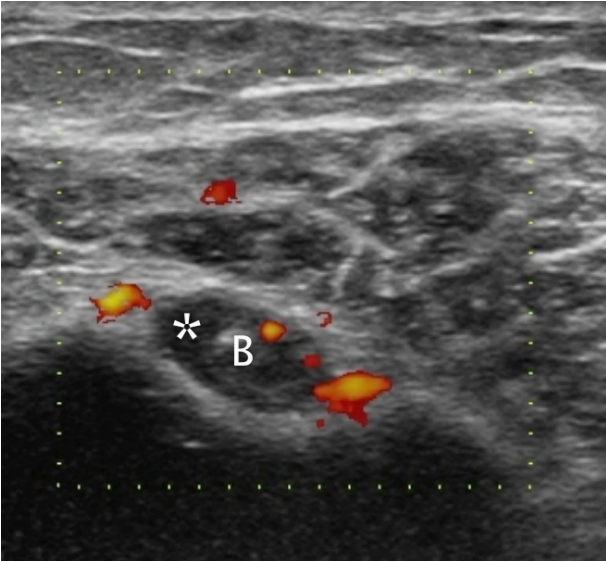
แพทย์พึงระลึกอยู่เสมอว่า ก้อนหินปูนที่พบอยู่ภายในเนื้อเส้นเอ็น rotator cuff นี้ อาจก่อให้เกิดอาการเจ็บปวดหรือไม่ก็ได้ ปัจจุบันยังไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าก้อนหินปูนในลักษณะใดบ้างที่จะก่อให้เกิดอาการปวดข้อไหล่ แต่มีการศึกษาพบว่าลักษณะ hypervascularity ที่บริเวณก้อนหินปูนมีความสัมพันธ์กับการปวด¹⁴ นอกจากนี้ ควรระมัดระวังในการวินิจฉัย เพราะในกรณีที่มีกระดูก greater tuberosity แตก (avulsion fracture) ก็ให้เห็นโครงสร้าง hyperechoic ปรากฏอยู่ในบริเวณเส้นเอ็น supraspinatous เช่นกัน จึงต้องพิจารณาว่าโครงสร้าง hyperechoic ที่ดูคล้ายก้อนหินปูนนั้นมีความต่อเนื่องหรือมีลักษณะที่น่าจะแตกออกมาจากผิวกระดูก humerus หรือไม่

Biceps tendinopathy/tear

พยาธิสภาพของเส้นเอ็น biceps แบ่งเป็น tendinosis และ tenosynovitis

Tendinosis อาจเกิดจากเส้นเอ็นถูกกดเบียด หรือมีการเสียดสีซ้ำๆ หรือเป็นการเสื่อมตามอายุขัยของเส้นเอ็น จากภาพอัลตราซาวด์ จะเห็นการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเส้นเอ็น biceps ได้แก่ ลายเส้นสีขาวในเนื้อเส้นเอ็นที่เรียกว่า fibrillar echotexture จะหายไปเป็นหย่อมๆ หรือทั้งหมด และถูกแทนที่ด้วยพื้นที่ hypoechoic เป็นหย่อมๆ หรือตลอดทั้งเส้น อันเกิดจากมีการผลิตคอลลาเจนและ proteoglycans ออกมามากขึ้นจาก fibroblast เส้นเอ็นจึงบวมทำให้เห็นว่ามีขนาดหนาขึ้นเฉพาะที่ หรือหนาตลอดทั้งเส้น ในระยะหลังลักษณะ hypoechoic ที่เห็นในเนื้อเส้นเอ็นจะเป็นสีของ mucoid degeneration¹⁵ เนื้อเส้นเอ็นลักษณะนี้มักจะอ่อนแอและมีความเสี่ยงที่จะขาดได้

Tenosynovitis คือเส้นเอ็นมีการอักเสบ อาจเกิดจากการบาดเจ็บ ถูกกดเบียด หรือพบร่วมกับโรคข้ออักเสบ จากภาพอัลตราซาวด์อาจจะเห็น echotexture ของเนื้อเส้นเอ็นเป็นปกติ หรืออาจจะเห็นว่า มีลักษณะคล้าย tendinosis แต่จะแตกต่างตรงที่มีของเหลวในปลอกหุ้มเอ็นเป็นสี anechoic ล้อมรอบเส้นเอ็น เมื่อมองจากภาพตัดขวาง จึงเห็น biceps เป็นรูปร่างทรงกลมสี hyperechoic ล้อมรอบด้วยวงแหวนสี anechoic เรียกลักษณะนี้ว่า “target sign” นอกจากนี้จะต้องเห็นการเพิ่มขึ้นของหลอด

B = ภาพตัดขวางของเส้นเอ็น biceps

* ของเหลวใน synovial sheet ซึ่งหุ้มอยู่รอบเส้นเอ็น biceps

รูปที่ 5. Target sign ร่วมกับลักษณะ hypervascularity แสดงถึงภาวะ bicipital tendinitis

เลือด (hypervascularity) ที่ปลอกหุ้มเส้นเอ็นทั้งสองด้านของเส้นเอ็น biceps ด้วย (รูปที่ 5) อย่างไรก็ตามเมื่อเห็นวงแหวน anechoic ล้อมรอบเส้นเอ็น biceps อาจไม่ได้เกิดจากการอักเสบของเส้นเอ็นเสมอไป เพราะอาจเป็นน้ำไขข้อที่ไหลลงมาจากข้อไหล่เนื่องจากมีช่องทางเชื่อมต่อกันได้ หากตรวจพบว่ามีของเหลวรอบเส้นเอ็น biceps ในปริมาณมากโดยไม่พบสัญญาณของการอักเสบให้สงสัยว่าอาจมีการฉีกขาดของเส้นเอ็น rotator cuff ได้ พบว่าร้อยละ 8 ของผู้ที่พบ target sign จะไม่มีอาการเจ็บปวดใดๆของเส้นเอ็น biceps⁽⁷⁾

Biceps tendon tear

หากเส้นเอ็น long head ของกล้ามเนื้อ biceps ขาด ในมุมมองตัดขวางที่บริเวณ bicipital groove ของกระดูก humerus จะมองไม่เห็นโครงสร้างวงกลม hyperechoic ของเส้นเอ็น จึงเรียกว่า empty groove ในกรณีนี้ต้องแยกจากภาวะ biceps tendon subluxation/ dislocation คือการที่เส้นเอ็นเลื่อนหลุดออกจากร่องกระดูกมาทางด้าน medial ดังนั้นเมื่อเห็น จึงต้องพยายามสำรวจหาเส้นเอ็น biceps ที่บริเวณปุ่มกระดูก lesser tuberosity ภาวะเส้นเอ็น biceps หลุดจากร่องกระดูกนี้เกิดขึ้นเมื่อมีการฉีกขาดของเส้นเอ็น transverse humeral และ bicipital pulley¹⁶ ร่องกระดูก bicipital groove ที่ตื้นกว่า 3 มม. จะมีความเสี่ยงที่จะเกิดการเลื่อนหลุดของเส้นเอ็นได้

พยาธิสภาพอื่นของข้อไหล่ที่มองเห็นได้จากอัลตราซาวด์

Adhesive capsulitis

เป็นโรคของข้อไหล่ซึ่งปัจจุบันยังไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด แต่พบว่าพยาธิวิทยาจะเริ่มจากการอักเสบของข้อไหล่ ตามมาด้วยการหนาตัวขึ้นของ capsule จนทำให้ข้อไหล่ติดในทุกทิศทาง โดยเฉพาะทิศทาง flexion และ internal rotation ก่อนจะค่อยๆ ดีขึ้นตามลำดับ การวินิจฉัยโรคนี้อาจมีปัญหในช่วงแรกที่ยังเป็นระยะอักเสบ เนื่องจากผู้ป่วยมักมีอาการปวดมาก ทำให้แยกได้ไม่ชัดเจนว่าข้อไหล่เคลื่อนไหวได้ไม่สุดนั้นเกิดจากความเจ็บปวดจากโรคใด หรือจากเนื้อเยื่อพังผืดที่ capsule อัลตราซาวด์จึงมีประโยชน์ในการช่วยวินิจฉัยแยกโรค เพื่อการรักษาได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสม

ลักษณะเด่นทางพยาธิวิทยาของโรคนี้คือมี เนื้อเยื่อพังผืด fibrovascular scar ที่บริเวณรอยต่อระหว่างเส้นเอ็น supraspinatous และ subscapularis (rotator cuff interval)

การใช้อัลตราซาวด์ในกรณีนี้มีประโยชน์ช่วยแยกพยาธิสภาพอื่นที่อาจทำให้เกิดอาการปวดไหล่ออกไป เช่น รอยโรคที่เส้นเอ็นรอบหัวไหล่ หรือ bursitis สำหรับ adhesive capsulitis นั้นภาพจากอัลตราซาวด์จะเห็นลักษณะ hypoechoic ของเส้นเอ็นรอบข้อไหล่ ร่วมกับ hypervascularity บริเวณ rotator cuff interval อย่างไรก็ตาม มีผู้ป่วยโรคนี้ประมาณร้อยละ 13 ที่จะไม่พบ hypervascularity โดยเฉพาะผู้ที่ระยะเวลาดำเนินโรคนานเกิน 1 ปี อาจเนื่องจากผู้ป่วยระยะนี้มักไม่ค่อยมีการอักเสบของ capsule แล้ว มีเพียงการหนาตัวของเนื้อพังผืดเท่านั้น ขณะที่ร้อยละ 10 ในผู้ที่ไม่ได้เป็น adhesive capsulitis อาจตรวจพบ hypervascularity ได้ที่ตำแหน่ง rotator cuff interval¹⁷

Rheumatoid arthritis

มักเกิดการอักเสบของข้อ glenohumeral, acromioclavicular และ synovial bursa รอบๆ ข้อไหล่ ความผิดปกติที่พบบ่อยที่สุดคือ subacromial-subdeltoid bursitis (ร้อยละ 69) ตามมาด้วยความผิดปกติของข้อ glenohumeral และ biceps tendinitis (ร้อยละ 58 และ 57 ตามลำดับ) อัลตราซาวด์จะทำให้เรานิวินิจฉัยพยาธิสภาพของข้อไหล่ได้เร็วกว่าภาพถ่ายรังสี เพราะจะเห็นความผิดปกติตั้งแต่ยังไม่มีการกัดกร่อนของปุ่มกระดูก greater tuberosity

จากอัลตราซาวด์ เราจะเห็นการหนาตัวของเนื้อเยื่อ synovium

ซึ่งเรียกว่า pannus โดยจะเห็นเป็นก้อนเนื้อ hypoechoic ที่บริเวณ posterior recess ของข้อไหล่ ลักษณะนี้จะต้องวินิจฉัยแยกจากน้ำไขข้อ (joint effusion) โดยดูจาก vascularity ภายในเนื้อ pannus การพยายามใช้ทรานสดิวเซอร์กดไล่ของเหลวเพื่อพิสูจน์ว่าเป็นน้ำไขข้อ อาจใช้ไม่ได้กับบริเวณ posterior recess เพราะน้ำไขข้ออาจจะไม่สามารถถูกกดให้เปลี่ยนรูปร่างได้ในบริเวณนี้ นอกจากนี้ลักษณะเด่นของ rheumatoid arthritis คือมีการกัดกร่อนของผิวกระดูก (bony erosion) ซึ่งอาจเห็นเป็นเนื้อ pannus ที่มีลักษณะ hypervascularity แทรกเข้าไปในรอยกระดูกที่ถูกกัดกร่อนนั้น โดยทั่วไปอัลตราซาวด์มีความไวสูงกว่าภาพถ่ายรังสีในการตรวจการกัดกร่อนของผิวกระดูก¹⁸

พยาธิสภาพของข้อไหล่ที่อัลตราซาวด์แสดงภาพได้ไม่ชัดเจน

Labral tear

อัลตราซาวด์แสดงภาพ labrum ได้ชัดเจนเพียงส่วน posterior เท่านั้น labrum ด้าน anterior อาจได้ภาพที่ไม่ชัดเจน labrum ส่วนอื่นเกือบมองไม่เห็นเลย อัลตราซาวด์จึงไม่ใช่เครื่องมือที่ดีนักในการพิสูจน์รอยโรคของ labrum อย่างไรก็ตามการตรวจข้อไหล่ทางด้าน posterior นอกจาก labrum แล้วยังเห็นความหนาของ articular cartilage ของ humerus ได้ ซึ่งมีความหนาประมาณ 2 มิลลิเมตร และยังแสดงภาพของน้ำไขข้อเกินได้อีกด้วย¹⁹

Myofascial trigger point

อัลตราซาวด์ไม่สามารถใช้แยกความแตกต่างระหว่างกล้ามเนื้อปกติ กับกล้ามเนื้อที่มีการหดตัวค้างของ sarcomia ที่เรียกว่า trigger point ได้ แต่ช่วยแสดงภาพการกระตุ้นของกล้ามเนื้อ (local twist response) เมื่อมีการกระตุ้น trigger point ได้

สรุป

อัลตราซาวด์เป็นเครื่องมือทางการแพทย์ที่มีประโยชน์มากในการช่วยวินิจฉัยโรคกระดูกและข้อ มีต้นทุนต่อครั้งต่ำกว่า และใช้เวลาในการตรวจน้อยกว่า MRI มาก สามารถแสดงภาพรอยโรคของเส้นเอ็นหรือข้อยู่ได้ชัดเจนใกล้เคียงกับ MRI นอกจากนี้ในกรณีจำเป็นต้องฉีดยาหรือสารน้ำเฉพาะที่ อัลตราซาวด์ยังสามารถแสดงภาพตำแหน่งของเข็ม ทำให้แพทย์ฉีดยาหรือสารน้ำเข้าสู่ตำแหน่งที่ต้องการรักษาได้อย่างแม่นยำ จึงเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์มากสำหรับแพทย์ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับกระดูกและข้อ อย่างไรก็ตามความแม่นยำของอัลตราซาวด์นั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแพทย์ผู้ทำการตรวจด้วย นอกจากนี้ อัลตราซาวด์ยังอาจแสดง

ผลบวกและผลลบเทียมได้บ้างในบางกรณี แพทย์จึงควรทราบข้อมูลเกี่ยวกับความถูกต้องในการแสดงภาพรอยโรคแต่ละชนิด เพื่อให้สามารถใช้ผลอัลตราซาวด์ประกอบการวินิจฉัยได้อย่างถูกต้อง ที่สำคัญพึงระลึกอยู่เสมอว่าการวินิจฉัยโรคโดยตัดสินจากภาพอัลตราซาวด์เพียงอย่างเดียวอาจผิดพลาดได้ เพราะรอยโรคที่ปรากฏอาจไม่ใช่สาเหตุที่แท้จริงของอาการเจ็บปวด ดังนั้นถึงแม้จะมีเครื่องมืออัลตราซาวด์ที่แสดงภาพได้ละเอียดเพียงใด แพทย์ก็ยังจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการซักประวัติและตรวจร่างกายอย่างละเอียดประกอบการวินิจฉัยด้วยเสมอ

เอกสารอ้างอิง

1. Reilingh L, Kuijpers T, Tanja-Harfterkamp M, van der Windt DA. Course and prognosis of shoulder symptoms in general practice. *Rheumatology* 2008;47:724-30.
2. Dill T. Contraindications to magnetic resonance imaging. *Heart* 2008;94:943-8.
3. Nazarian L, Jacobson J, Benson C, Bancroft L, Bedi A, McShane J, et al. Imaging algorithms for evaluating suspected rotator cuff Disease: society of radiologists in ultrasound consensus conference statement. *Radiology* 2013;267:589-95.
4. O'Neill J. Introduction to musculoskeletal ultrasound. In: O'Neill J, editor. *Musculoskeletal ultrasound, anatomy and technique*. New York: Springer Science+Business Media 2008:3-20.
5. Diercks R, Bron C, Dorrestijn O, Meskers C, Naber R, Ruiter T, et al. Guideline for diagnosis and treatment of subacromial pain syndrome: A multidisciplinary review by the Dutch Orthopaedic Association. *Acta Orthopaedica* 2014;85:314-22.
6. Hegedus E. Which physical examination tests provide clinicians with the most value when examining the shoulder? Update of a systematic review with meta-analysis of individual tests. *Br J Sports Med* 2012;46:964-78.
7. Schmidt WA, Schmidt H, Schicke B, Gromnica-Ihle E. Standard reference values for musculoskeletal ultrasonography. *Ann Rheum Dis* 2004;63:988-94.
8. Zamorani MP, Valle M. Bone and joint. In: Leuven B, Göttingen KM, Heidelberg KS, editors. *Ultrasound of the musculoskeletal system*. Berlin: Springer 2007:158-80.
9. Reilly P, Macleod I, Macfarlane R, Winley J, Emery RJH. Dead men and radiologists don't lie: a review of cadaveric and radiological studies of rotator cuff tear prevalence. *Ann R Coll Surg Engl* 2006;88:116-21.
10. Gaitini D. Shoulder Ultrasonography: Performance and Common Findings. *J Clin Imaging Sci* 2012;2:38.

11. Wohlweerd J, Holsbeeck M, Craig J, Shirazi K, Habra G, Jacobsen G, et al. The association between irregular greater tuberosities and rotator cuff tears: a sonographic study. *Am J Roentgenol* 1998;171:229-33.
12. Itoi E. Rotator cuff tear: physical examination and conservative treatment. *J Orthop Sci* 2013;18:197-204.
13. Nitin J, Reginald W, Katz J, Higgins L. Clinical Examination of the Rotator Cuff. *PM R*. 2013;5:45-56.
14. Chiou HJ, Chou YH, Wu JJ. Evaluation of calcific tendonitis of the rotator cuff : role of color doppler ultrasonography. *J Ultrason Med* 2002;21:289-95.
15. Martino F, Silvestri E, Grassi W, Garlaschi G, Filippucci E, Martinoli C, Meenagh G. Sonographic and power Doppler semeiotics in musculoskeletal disorders. In: Martino F, Silvestri E, Grassi W, Garlaschi G, editors. *Musculoskeletal Sonography Technique, Anatomy, Semeiotics and Pathological Findings in Rheumatic Diseases*. Trento: Springer 2007:111-5.
16. Robinson P. Sonography of common tendon injuries. *Am J Roentgenol* 2009;193:607-18.
17. Lee JC, Sykes C, Saifuddin A, Connell D. Adhesive capsulitis: sonographic changes in the rotator cuff interval with arthroscopic correlation. *Skeletal Radiol*. 2005;34:522-7.
18. Martino F, Silvestri E, Grassi W, Garlaschi G, Filippucci E, Martinoli C, Meenagh G. Pathological findings in rheumatic diseases. In: Martino F, Silvestri E, Grassi W, Garlaschi G, editors. *Musculoskeletal Sonography Technique, Anatomy, Semeiotics and Pathological Findings in Rheumatic Diseases*. Trento: Springer; 2007:157-200.
19. Petranova T, Vlad V, Porta F, Radunovic G, Micu MC, Nestorova R, et al. Ultrasound of the shoulder. *Medical Ultrasonography* 2012;14:133-40.
20. Jesus J, Parker L, Frangos AJ, Nazarian LN. Accuracy of MRI, MR Arthrography, and Ultrasound in the Diagnosis of Rotator Cuff Tears: A Meta-Analysis. *Am J Roentgenol* 2009;192:1701-7.